RUHIY RIVOJLANISHI SUSTLASHGAN BOLALAR.

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti.
Maxsusu pedagogika kafedrasi dotsenti ***Muborak. Xamidova****.*
Matkurbanova O'g'iloy Zuparjonvna *4-bosqich talabasi.*

Annotatsiya:Ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar haqida.Ruhiy rivojlanishi sustlashning turlari,kelib chiqishi sabablari ularni o'rgangan olimlar olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlari olib borgan. Ulardan T.A.Vlasova, M.S.Pevzner, V.I.Lubovskiy, N.P.Vayzman, G'.B.Shoumarov va N.A.Sipina kabi olimlar.

Kalit so'zi: Defektalogiya psixologiya leksik grammatika koginativ fonetik ematsanal-hissiy.

Задержкой психического развития.

Аннотация; О детях с задержкой психического развития. Умственная отсталость.Научные исследованись проводись ученими изуавшими типы причины задержея равития.Среди них такие ученые как.Т.А.Власова, М.С.Певзнер,В.И.Любовский,Н.П.Вайзман,Г.Б.Шумаров и Н.А.Сипина.

Children with mental retardation.

Abstract: About children with mental retardation.Mental Scientific research has been conducted bu scientists who have studied the types and causes of developmental delays.Among them are scientists such as T.A.Vlasova,M.S.Pavzner,V.I.Lubovsky, N.P.Vaizman,G.B.Shoumarov and N.A.Sipina.

Ruhiy rivojlanishi suslashgan bolalar bilan quydagi olimlar ilmiy-tadqiqot ishlarni olib borgan.

T.A.Vlasova va M.S.Pevzner: RRS tushunchasini ilmiy muomalaga kiritib, bu holatning kilnik-psixologik tasnifini yaratganlar.Ular bolalardagi ortda qolish sabablarini va ularni korreksiyalash yo'llarini o'rganishgan.

V.I.Lubovskiy: RRS bolalarning bilish foaliyati, tafakkuri va oliy nerv faoliyati xususiyatlarini chuqur tadqiq qilgan.

N.P.Vayzman: RRS bolalar aqli rivojlanish darajasiga ko'ra sog'lom va aqli zaif bolalar oralig'ida turishini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

G'.B.Shoumarov: O'zbekistonlik olim, respublikamizda bolalar psixologiyasi, defektologiyasi hamda aqliy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'rganish va moslashtirish bo'yicha ilmiy maktab yaratgan.

N.A.Sipina va K.K. Mamedov:RRS bolalarning hissiyot, iroda sohasi hamda nutqiy-idrok jarayonlarining o'zga xos tomonlarini o'rganishgan.

Ruhiy rivojlanishi suslashgan bolalar o'ziga xosligi bilan farq qilishi yoki boshqa nuqsonlarga masalan yengil turdagi aqli zaiflik o'xshashi mumkun.Ho'sh ruhiy rivojlanishi sustlashgan bolalar qanday bo'ladi.

.Koginativ rivojlanishdagi o'ziga xosliklar.

.Diqqatni uzoq vaqt jamlay olmaslik.

.Taffakur jarayonini sustligi va mustaqil fikrlash qiyinligi.Mantiqiqy bog'liqlikni tushunishda qiyinchiliklar.

.Nutqiy rivojlanishdagi muammolar.

Leksik zahira kamligi.

Grammatik xatilar va so’z birikmalaridan noto’g’ri foydalanish.

Fonematik jihatdan o’hshash noto’g’ri talaffuz qilish.

Og’zaki va yozma nutqni shakllanishdagi qiynchlik.

Ematsanal- hissiy rivojlanishdagi muammolar.

Tez ta’sirchanlik yoki tajavuzkorlik.

Tashqi omillarga haddan tshqari bog’liqlik.

O’z-o’zini boshqarish qobiliyatining sustligi.

Hissiy barqarorlikning zaifligi.

Ijtimoiy rivojlanishidagi muammolar

Jamoada muloqar qilishdagi qiyinchiliklar.

Yangi sharoitlarga moslashishning sekinligi.

Bolalarda ruhiy rivojlanishning sustlashishi (RRS**)** asosan bosh miya va markaziy nerv tizimining organik yoki funksional yetishmovchiligi, shuningdek, ijtimoiy-psixologik omillar natijasida kelib chiqadi. Tibbiyot va maxsus pedagogikada ushbu sabablar ikkita katta guruhga

— biologik (ichki) **va** ijtimoiy (tashqi) omillarga.

Biologik (Endogen va Ekzogen) omillar

Bu guruhga bolaning asab tizimiga homila davrida, tug‘ruq paytida yoki hayotining dastlabki yillarida salbiy ta’sir ko‘rsatgan tibbiy omillar kiradi:

Serebral-organik omillar (eng ko‘p tarqalgan shakli, taxminan 50% holatlar): Bosh miyaning peshona qismi yoki po‘stloq osti tizimlarining vaqtida pishib yetilmagani yoki kichik shikastlanishlar bilan bog‘liq.

• Homiladorlik davridagi muammolar: Onaning og‘ir toksikozni boshdan o‘tkazishi, infeksion kasalliklar (qizilcha, gripp va b.), surunkali kasalliklar, ona va homila qonining rezus-ziddiyati.

• Tug‘ruq jarohatlari*:* Tug‘ruqning muddatidan oldin (chala) yoki kechikib bo‘lishi, asfiksiya (kislorod yetishmasligi) va tug‘ruq jarayonidagi mexanik jarohatlar.

• Erta yoshdagi kasalliklar*:* Neyroinfeksiyalar (meningit, ensefalit) va bosh miya chayqalishi kabi jarohatlar. Konstitutsional (irsiy) omillar: Psixofizik infantilizm, ya’ni bolaning ruhiy va jismoniy rivojlanish tabiati ota-onasidan o‘tgan irsiy xususiyatlar yoki xromosoma buzilishlariga bog‘liq bo‘lishi. Bunday bolalar yoshiga nisbatan ancha kichik ko‘rinadi va xulq-atvori o‘yin faoliyatiga moyil bo‘ladi.

• Somatogen omillar: Bolaning uzoq davom etgan va organizmni zaiflashtiradigan surunkali jismoniy kasalliklari . Bunga surunkali astma, yurak nuqsonlari (porok), allergiya va tez-tez takrorlanadigan yuqumli kasalliklar kiradi. Ular bolaning umumiy quvvatini kamaytiradi va miyaning faolligini susaytiradi.

Ijtimoiy-psixologik (Psixogen) omillar

• Bolaning miyasida hech qanday biologik nuqson bo‘lmasa-da, noto‘g‘ri tarbiya va salbiy muhit sababli ruhiy orqada qolish yuzaga kelishi mumkin:

• Pedagogik qarovsizlik (Mikrosotsial deprivatsiya**):** Ota-onaning bola bilan yetarlicha shug‘ullanmasligi, muloqot va e’tiborning yetishmasligi, uning atrof-muhitni bilishga bo‘lgan ehtiyojlari cheklab qo‘yilishi.

• Gipoproteksiya (E’tiborsizlik): Bola butunlay nazoratsiz va g‘amxo‘rliksiz qolib ketganda, unda hissiy va intellektual rivojlanish sekinlashadi.

• Giperproteksiya (Haddan tashqari g‘amxo‘rlik): Ota-ona bolani haddan ziyod avaylab, hamma narsani uning o‘rniga bajarganda, bolada mustaqillik, iroda va tashabbuskorlik rivojlanmay qoladi.

• Psixik travmalar**:** Oiladagi doimiy janjallar, shafqatsiz munosabat va qo‘rquv muhiti bolaning asab tizimini toliqtirib, ruhiy o‘sishini to‘xtatib qo‘yadi.

Foydalangan adabiyotlar ro’yhati:

Maxsus pedagogika M.U. Xamidova.

Maktabgacha va maktab ta’lim jurnali.

Raqamli ta’lim resuslari+5. Info-tashxis.uz.

Unversal xalqaro ilmiy jurnal.